

SINKÓ ERVIN:

EGY REGÉNY REGÉNYE. MOSZKVAI NAPLÓJEGYZETEK 1935-37.

/Újvidék, 1985. Fórum Kiadó /

"Nincs nyomasztóbb, fullasztóbb, mint az a kétség, hogy hátha mégis az egész életed módja, tartalma, maga az életed egy hamis feltevésen épül."

/ Sinkó, 12.old./

Sinkó Ervin különös alakja a magyar irodalomnak. Különösségét nem elsősorban művei adják, nem is meghatározatlan helye az irodalomtörténetben, de sokkal inkább az a szenvedélyes igazságkeresés, számára kötelező etikai magatartás, mely a külső világhoz és saját személyéhez való viszonyulását is megszabja. S ehhez járul az a sajátos, sokszor változó, hely-idő-meghatározottság, amelyben élnie adatott. Sajátos életpályájával, annak megnyilvánulásaival sok esetben nem tud mit kezdeni az irodalomtörténész, a történész, a mindenképpen értékelni akaró utókor. Nem tud mit kezdeni e gazdag életművel, mert nem egységes szemlélettel közelít feléje. Az életmű egyes produktumainak kiragadása, bírálása, értékelése eredményezi a jelzők, a minősítések sokféleségét /a krisztianus, az utópista-naív kommunista, a fájdalmas isten megszólaltatója stb./, ugyanakkor megakadályoz bennünket abban, hogy egységében, valóságos egészében lássuk azt. Míg jelzőket és skatulyákat találunk ki, adósságaink egyre növekednek. Hisz a Sinkó Ervinről olvasható magyarországi szakirodalom még mindig elég szegényes, és az író halála után csaknem húsz évvel,

Magyarországon kiadatlan művek egész sora nehezíti az életmű alaposabb megismerését.

Ezért is öröm számunkra, hogy az újvidéki Fórum Kiadó újra vállalkozott az Egy regény regénye című mű kiadására. Sinkó egyik legfontosabb munkája a Moszkvai naplójegyzetek 1935-37, mert nem egyszerűen adatokat, objektív eseményeket, történéseket ír le, hanem egy korszak hangulatát, s annak a lelket megnyomorító szellemiségét.

Filológiaiailag is, az eddigi kiadásoktól eltérően, pontos a kiadás, s mindenfajta kétely, gyanú, mely pusztán írói fikciónak tüntette fel a művet, megcáfolódott. Megcáfolódott azáltal, hogy a műben tipológiailag is elkülönülnek a Moszkvában készített feljegyzések, a különböző dokumentumok /levelek, cikkek/ és a későbbi kiegészítések, amelyek nem elsősorban magyarázóak, hanem közlőek, és ezáltal az árnyaltabb véleményalkotást szolgálják.

Kommunista meggyőződését, az eszmét és annak gyakorlati megvalósulását nemcsak 1919 után, az Optimisták megírásakor kénytelen mérlegre tenni, de 1935-37-ben is - igaz, egészen más helyzetben, más körülmények között - , amikor Moszkvában éppen a magyar proletár forradalomról írott könyvének keres kiadót.

"...az Optimisták kézírata különös módon afféle köveg szerepét töltötte be; moszkvai pályafutása során szerzője szeme előtt egy közállapotot, egy egész mechanizmust leplezett le, melyet különben - ez is a rendszerhez tartozik - akkor még a legféltékenyebben és legféltékenyebben titkoltak. De az Optimisták írója - mint naplójából kitűnik - ennek ellenére sokáig nem látja, nem meri látni és szeretné nem

látni, hogy mit jelentenek, mire vallanak, s mit árultak el a kézírata kapcsán szerzett s a kézirat sorsának érdekességét, jelentőségét messzi túlhaladó tapasztalatok." /Sinkó, 96.old./

Senki életében nem könnyű feladat szembenézni azon cselekedeteivel, hiteivel, tévedéseivel, melyek meghatározóak voltak élete alakulásában. Különösen nehéz ez akkor, ha a felelősség, s az igazság keresésének kényszere, tisztessége nemcsak a magával való elszámolásra kötelezi az egyént. Ezt a feladatot kellett Sinkónak teljesítenie, amikor Moszkvában nap mint nap új hittel vágott neki a tapasztalásnak. Erre a hitre, mely elég hosszú ideig rendíthetetlennek bizonyult nem a csalódások, megrázkódtatások miatt volt szüksége, hanem az objektív, reális szemlélet megőrzéséért. Mert: "Van egy fajtája a rajongó, végsőkig menő odaadásnak egy személlyel vagy párttal szemben, mely elárulja, hogy titokban fölényben érezzük magunkat vele szemben és emiatt haragszunk magunkra. Mi mintegy önkéntesen megvakítjuk és büntetjük magunkat azért, mert túl jól látott a szemünk." /Nietzsche/

A legnehezebb feladat az egyén számára éppen az volt, hogy a végsőkig menő odadás mechanizmusával szemben megőrizze autonómiáját, legalább a gondolat szabadságát. S megőrizze egy olyan látásmódét, amelyre mindenképp szüksége volt, ha nem akart belépni az "önkéntes vakok" közé, akik a túlélés reményében választották az önkéntes vakságot. De akik csak látszólag védettebbek és magabiztosak, valójában kiszolgáltatottak és megalázottak. S ezért a látszat-kompromisszumért túl nagy árat fizettek: fölláldozták az emberi szellem autonómiáját.

"Az emberi szellem kiváltsága, hogy alkotó - ez nem véd meg a személyes megszünetétől -, de érdekes és nagyszerű dac, az egyetlen amit az ember ha végsőfokon hasztalanul is, de épp ezért az emberi méltóság dicséretére szembe-szegezhet a megsemmisítő, lerontó halállal..." /Sinkó/

A Naplójegyzetek egyik legnagyobb érdeme éppen az, hogy írójuk nem adta fel az emberi szellem e kiváltságát, sőt tapasztalatai sokasodásával egyre inkább ragaszkodik hozzá.

Irodalmi, művészi produktumként és korrajzként, történelmi adalékként is izgalmas olvasmány az Egy regény regénye.

Az író világra való nyitottsága, a minienre rácsodálkozni tudás, az élet minél mélyebb régióinak megismerése, fölfejtése és megértésének vágya, elkerülhetetlenné teszi az eszme és a valóság konfrontálását.

Mesteri, villanásszerű jellemrajzokkal mutatja be az embereket, akár Lukinról ír, aki három éve, amikor "a pártban a jobboldali ellenzék, melyhez ő is tartozott, lehetetlenné lett téve." /Sinkó 77.old./ távozott a Szovjetunióból.

S aki három évi párizsi tartózkodás után visszamegy, mert úgy érzi, vissza kell mennie a Szovjetunióba, s közben szűköll és elviselhetetlen félelme miatt beszédbe, futkosó szolgálatkészsége menekül.

A magyar emigráció számos alakjával - Kun Béla, Révai József, Gábor Andor - kerül kapcsolatba, a személyes találkozók újra számvetésre és végiggondolásra ösztönzik.

"... Kun Béla 1919-ben ennek a szónak valóban szűzi értelmében jelentett vezért..." /Sinkó, 132.old./

"... az egész, az első világháborút vak lázadással és vak kétségbeeséssel átélő nemzedék életében Kun Béla volt Magyarországon a lenini Október eszméinek első autentikus küldöttje - az első bolsevik, akit szemtől szembe láttunk." /Sinkó, 132.old./

"Egész idő alatt tisztában voltam vele, hogy ez volna az egyetlen alkalom, amikor mindent meg lehetne, sőt meg kellene mondanom. Azt, hogy a forradalmi kormányzótanács harenélküli lemondásánál mélyebben megrendített az, ahogyan a kormányzótanács vezetői épp vele, Kun Bélával az élükön sorukra hagyták a legközelebbi elvtársakat, "a legkompromittáltabbakat", s ők maguk, az osztrák menedékjogot csak maguknak biztosítva, külön vonaton mentek Ausztriába. Ő a "Borci" elgretták dobozán rajzolgatva csendesen, csak egy-egy kérdést tett fel, és minden ilyen alkalommal éreztem, hogy most elmondhattam volna, ami számomra kinzóan jelen maradt. Azt, hogy talán még az ő menekülésüknél is nagyobb, erőmet felülmúló próbanak tett ki a part azzal, hogy a fehér-terror idején, mikor Pesten rejtőzködtem, megtiltotta, hogy a Révainál és nálam elrejtett, gonosan becsomagolt dollárokkal az üldözött és Pesten bujdosó elvtársaknak segítséget nyújtsunk a menekülésre. / A barna dobozt, tele dollárral, később érintetlenül Horthy rendőrsége szegény Léderer néninél, Révai anyjánál találta meg, aki emiatt több évet a márianosztrai fegyházban töltött./

A pártnak ez az embertelensége saját tagjaival szemben s aztán mindjárt az emigráció elején kítörő, kölcsönös vádaskodásba és gyalázkodásba fúló frakcióharcok riasztottak el végleg a párttól". /Sinkó, 135.old./

Sinkó tehát az Omtipisták című regényének megírásával nem tekinti lezártnak, végiggondoltnak a maga számára sem 1919 napjainak eseményeit. Egyfelől éppen ezek a tipródásai teszik hitelessé nemcsak az Optimistákat, de moszkvai tartózkodásának dokumentumait is.

Kitűnő, érzékletes történetek elmesélésével festi meg az arctalan apparátus arctalan hivatalnok-embereit is, akik semmiért felelősséget nem vállalnak, akik "a Főinkvizítor birodalma" kiszolgálói. Sinkó nem menti fel azokat, akik látnak, de vakságot színlelnek, ugyanakkor látja a helyzetek, egzisztenciális kényszerek képtelenségét, a skizofrénná válás módjait és folyamatát.

" - Dobjátok ki, mert megszakad a szívem... Ugye, ismeri maga is ezt a mondást? Rájöttem épp ebben a pillanatban, hogy van ebben a mondásban valami fatális igazság. Ha olyan valaki áll előttünk, akin segíteni kellene, de lehetetlen... akin nem tudok, n e m t u d o k , mint ahogy magamon se tudok segíteni. Mit kínoz, mit aláz meg azzal, hogy a tehetetlenségének, a rajta esett igazságtalanságnak tehetetlen tanújává tesz?" - háborog Bábel, aki megtagadja segítségét Einzensteintől, hisz már magán se tud segíteni. /Sinkó, 454. old./

Bábelt cselekvésképtelensége nyomorítja, ennél azonban sokkal megalázóbb a cinizmusnak az a fajtája, mely együtt jár az ártatlanság öntudatával.

Mert miféle romlottóság kell ahhoz, hogy valaki a francia festészetről úgy nyilatkozzék, mint: beteges, dekadens, közömbös a milliók harcával, rothadt; s előadás után négy-szemközt ártatlanul, kedélyesen nevetve bevallja: "... ő

semmit sem gondol abból, amit itt az imént előadásában elmondott, hiszen nem esett a fejelágyára, volt alkalma Párizsban megismerni a festőket, és bámulattal gondol rájuk is, műveikre is." /Sinkó 320.old./

A romlottság különös stációit lehet megtapasztalni a koholt vádak alapján lefolytatott perekről közölt információk alapján is. Sinkó közli a Pravda cikkeit, melyek a koncepciók perekéről tudósítanak. S nem kell különösebben mélyen belegondolnia, hogy az anomáliákat észrevegye. Mert milyen politikai erkölcs nevében jelenhet meg egyik héten még Radek tollából, egy kikényszerített, ám elítélő cikk Zinovjevéről, s majd rövid időn belül Visinszkij perbeszédében Radek ellen már vádpontként szerepel az is, hogy saját bőrét így próbálta menteni.

Az esetek, a helyzetek sokasága tovább sorolható, a napról-napra ismétlődő nekigyürközések egyre nehezebbek, s a hit apadóban...

Az író kénytelen látni, hogy ennek az országnak az egész népe menekül: a gondolkodó ember az önkéntes vakok közé, vagy az összeszorítottszájú némaságba. Mások a harsány jókedvbe, a túlteljesítésbe, az üres, de sok mindent elfedő lármába.

S ezek a felszíni dolgok kettős funkciójúak: elfedik a szűkölő félelmet és az egyén számára elviselhetővé teszik a némaság cinkosságát.

Sinkó Ervin azonban nem tudja megtanulni, hogy ne fájjon, ami fáj, hogy a végleges és elintézett megoldások mögött mégis csak lásson kérdéseket. Az írói és ember szemlélet nyitottsága -, mely megköveteli a legteljesebb igazság

felé való törekvést és az azzal való szembenézést - teszi ezt a művet hitelessé és egy korszak tragikus atmoszférájának hű tükrévé. Sinkó tapasztalásai során szerezte meg a tudást, miszerint eszmék és ideológiák a gyakorlatban méretnek meg, s a verbális és tényleges politizálás között a szakadék csak ideig-óráig "hidálható át" szólamokkal.

Mert Sinkó Ervin tudta, hogy: "Demokratának lenni mindenekelőtt annyit tesz, mint nem félni; nem félni a más véleményűektől, a más fajúaktól, a forradalomtól, az összeesküvéstől, az ellenség ismeretlen gonosz szándékaitól... és egyáltalán mindazoktól az imaginárius veszedelmektől, melyek azáltal válnak valódi veszedelmekké, hogy félünk tőlük." /Bibó/

És tudta azt is, hogy az emberi szellem kiváltságát, az alkotást csak úgy lehet megőrizni, hogy önmagunkhoz hűtlenek sose leszünk, még ha olykor könnyűnek találtatunk is, és ha az igazsággal való szembenézés elviselhetetlennek is tűnik. Mert mindezek ellenére mégiscsak az igazság a mi erőnk.

"A fontos az, hogy ne legyünk hűtlenek, azaz semmit se felejtsünk el, mert különben kárba vész minden, ami rettenetet tapasztaltunk és tudunk." /Sinkó/